

Edmund Morawiec

"'Fenomenologia' Ks. P. Teilharda de Chardin w ramowej analizie epistemologicznej i metodologicznej",
K. Kłósak, "Roczniki Filozoficzne"
T.12 (1964), z.1 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 1/1, 240-241

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W przedstawianiu zagadnienia referuje najpierw ujęcie wolności woli przez Engelsa uwzględniając szeroko komentarze Lenina, oraz ujęcie Marksa z uwagami poczynionymi przez Fritzhanda. Ponieważ Engels, Marks i Lenin zagadnienie wolności woli wiążą z zagadnieniem konieczności, a więc z determinizmem, stąd w drugiej części autor rozpracowuje teorie rzeczywistości. Części te są wyraźnie wydzielone.

W wyniku analiz okazuje się, że w filozofii marksistowskiej istnieje cały szereg sformułowań definicyjnych wolności woli. Wszystkie one nie odbiegają w sposób zasadniczy od jednej, klasycznej definicji podanej przez Engelsa. „Wolność woli polega na — opartej o zrozumienie konieczności przyrodniczych — władzy naszej nad nami samymi i nad przyrodą zewnętrzną, jest więc koniecznym wytworem rozwoju historycznego”. Definicja ta stała się przedmiotem szeregu analiz. Streszczając je należy powiedzieć, że wolność jest władzą nad nami samymi i nad otaczającą nas przyrodą, władzą opartą na znajomości konieczności. Myśl tę można jeszcze inaczej wyrazić: „wolność... jest (to) możliwość działania w oparciu o znajomość rzeczy”. Krótko mówiąc, istotą wolności jest działanie, rozumiane jako panowanie nad przyrodą i nad nami samymi, „swoista praktyka” osiągnięta w poznawaniu przyrody. W ten sposób pojęta wolność woli jest związana z teorią rzeczywistości. W takim stopniu, w jakim obowiązuje teoria rzeczywistości, obowiązuje też teoria wolności.

Rzeczywistość jest materialna, a człowiek jest częścią przyrody. W takiej sytuacji jest zrozumiałe, że wolność człowieka musi polegać tylko na poznawczym i praktycznym uniezależnieniu się od przyrody. To uniezależnianie wyraża się w opanowaniu przyrody i kierowaniu nią według poznanych praw jej rozwoju. Teza więc o wolność woli sprowadza się do tezy o jedności materii (70). Wolność nie jest czymś nabytym; człowiek nie rodzi się wolny, lecz nabywa wolności.

W końcowym szóstym punkcie autor wysuwa cały szereg trudności w związku z tego rodzaju rozwiązaniem zagadnienia wolności woli. Trudności dotyczą kwestii merytorycznych, jak również metodologicznych. Te ostatnie związane są zwłaszcza ze sposobem uzyskania tezy metafizycznej o jedności materii.

Edm. Morawiec

Kłósak K.

„*Fenomenologia*“ Ks. P. Teilharda de Chardin w ramowej analizie epistemologicznej i metodologicznej „*Roczniki Filozoficzne*“ XII (1964) z. 1, 93—105

Problematyka filozoficzna pism P. Teilharda de Chardin, staje się przedmiotem coraz częstszych rozważań naukowych. Omawia się już nie tylko stronę merytoryczną poruszanych przez P. Teilharda problemów, lecz również formalną. Ta ostatnia jest ciągle jeszcze przedmiotem dyskusji na polu filozofii. Wysuwa się różne sugestie, jak interpretować ten typ „fenomenologii”, który stosuje P. Teilhard przy rozpracowywaniu pewnych dziedzin poznania. Sugestie te jednak częstokroć nie świadczą o należyтым zrozumieniu zagadnienia. Istnieją bowiem poglądy sprowadzające typ „fenomenologii” P. Teilharda do metody

fenomenologicznej Husserla, empirycznej fenomenologii Merleau-Ponty lub heglowskiej fenomenologii ducha.

Artykuł Kazimierza Klósaka pt. „Fenomenologia P. Teilharda de Chardin w ramowej analizie epistemologicznej i metodologicznej” podejmuje zdecydowaną polemikę z powyższymi poglądami.

Treść artykułu można podzielić na dwie dopełniające się części. W pierwszej — negatywnej, autor wykazuje niezgodność poglądów z faktycznym stanem rzeczy. Dokonuje tego pobieżnie, analizując z jednej strony metodę fenomenologiczną Husserla, empiryczną fenomenologię Merleau-Ponty oraz fenomenologię ducha — Hegla, a z drugiej „fenomenologię” stosowaną przez P. Teilharda, mając przede wszystkim na uwadze jej zadania oraz przedmiot. W części drugiej — pozytywnej — po wykazaniu, że fenomenologia P. Teilharda nie jest pod względem swej metody i przedmiotu, ani fenomenologią w wersji podzielanej przez Husserla w „Logische Untersuchungen”, ani fenomenologią w postaci przedstawionej przez Merleau-Ponty w „Phénoménologie de la perception”, ani fenomenologią wziętą tak, jak ją pojął Hegel w „Phänomenologie des Geistes”, autor określa pozytywnie typ epistemologiczny i metodologiczny „fenomenologii” rozpatrując jej stosunki do szczegółowych nauk realnych, a szczególnie nauk przyrodniczych. Również w tym punkcie autor polemizuje z szeregiem poglądów, zwłaszcza takich jak: poglądy Bernarda Grenet’a Tresmontant’a i de Lubaca, według których „fenomenologia” P. Teilharda jest „fenomenologią naukową”, charakteryzującą osiągnięcia poznawcze szczegółowych nauk realnych. Wbrew powyższym, autor artykułu uważa, iż nie cała „fenomenologia” P. Teilharda jest „fenomenologią” naukową.

Artykuł K. Klósaka posiada wiele zalet. Między innymi, jest opracowany z niezwykłą erudycją. Autor zna doskonale literaturę przedmiotu. Czytelnik może zapoznać się tu z bogatą literaturą nie tylko dotyczącą centralnego zagadnienia, lecz także szeregu zagadnień pobocznych jak np. fenomenologii Husserla, empirycznej fenomenologii Merleau-Ponty, Hegla itp.

Edm. Morawiec

Krapiec A. M.

Zagadnienie przedmiotu metafizyki u Arystotelesa, „Roczniki Filozoficzne” XII (1964) z. 1, 17—26

Niejednolitość charakteru poznania metafizycznego u Arystotelesa była od dawna dyskutowana. Problem ten stał się szczególnie aktualny na początku dwudziestego stulecia i pozostał takim do chwili obecnej. Artykuł Krapca pt. „Zagadnienie przedmiotu „metafizyki” Arystotelesa” podejmując powyższą tematykę, ma również charakter dyskusyjny. Głównymi motywami bowiem, jakie skłoniły autora do poruszenia tego problemu są: różność dotychczasowych rozwiązań, nie zawsze zresztą zgodnych z faktycznym stanem rzeczy, oraz wartość rozwiązania tego zagadnienia dla bardziej dogłębnego zrozumienia analogiczności przedmiotu poznania metafizycznego.